

4784 növendék volt elhelyezve. Javító intézetük volt összesen huszonhét 11,710 ifjú delinquenssel. — A színes faj iskolázásáról szintén érdekes kimutatásokat találunk e kötet végén. Mindezeket az elhalt jelesebb nevelők és tanítók névsora zárja be, kiknek száma 1888—89-ben 45-re ment.

(F. L.)

K ü l ö n f é l é k .

(† **Budenz József**.) Ismét gyásza van a magyar tudományos világnak. Ismét elköltözött egyike azoknak, a kiket a legelső, a legjobb, a legnagyobbak között tiszteltünk. *Budenz Józsefet*, a nagy nyelvtudóst gyászoljuk, s velünk együtt gyászolja a külföld is. És elhunyt fölértett fájdalomunk annál mélyebb, mert a göröngyök, a melyek koporsójára hullottak, nem egy élete alkonyatáig eljutott erőtlen aggastyánt temettek el, ki tudományos pályáját már végig megfutotta, hanem egy élete delén, munkaereje teljességében levő férfiút, a ki — bármennyit dolgozott is, — még mindig nem dolgozott eleget. Pedig sokat, nagyon sokat dolgozott; hiszen egész élete kora ifjúságától fogva szakadatlan munkálkodásban telt el. Idegen föld szülötte volt, kit a szerencsés véletlen és a tudomány lángoló szeretete vezérelt hazánkba, hogy a mienk legyen és örökre a mienk, a mi büszkeségünk, a mi dicsőségünk maradjon. A szerény német ifjú, ki éles elméjén kívül az indogermán nyelvészetben való kitűnő jártasságot hozott magával, új hazájában a magyar-ugor összehasonlító nyelvészetnek tulajdonképeni megalapítójává, az újabb magyar nyelvész-iskola fejévé, vezérévé lett. Kijelölte az irányt, a melyben haladnunk, a határokat, a melyek között mozognunk kell, s az addigi bizonytalan tétovázás és tapogatódzás helyébe biztos módszert állított, a melynek kalauzolása mellett nyomról-nyomra haladva maradandó eredményeket lehetett elérni. Példátlan szorgalmával rendkívüli munkásságot fejtett ki. Számptalan értekezésén kívül, a melyeknek mindegyike a nyelvtudomány előbbrevitelére szolgált, tanulmányainak főeredményeit két korszakalkotó munkájában, a *Magyar-ugor összehasonlító szótár*-ban és *Az ugor nyelvek összehasonlító alak-tan*-ban tette le, a melyek közül az utóbbi — fájdalom! — befejezetlen maradt. De munkássága nemcsak arra szorítkozott, a mit maga írt. Az egyetemi katedráról is terjesztette tudományát; s a tudomány szeretetét, a melylyel maga el volt telve, bele tudta lehelni hallgatóiba is, a kikből egész iskola alakult körülötte. Az egész ifjabb nyelvész-nemzedéket ő nevelte. Szeretettel oktatta, vezette, gyámolította, buzdította az ifjú erőket, kiknek egész munkásságán meglátszik az ő hatá-sának a nyoma. És tanítványai szeretettel ragaszkodtak a mesterhez, kibem nemcsak a korszakalkotó munkásságú nagy tudóst, hanem az erős jellemű, nemes lelkű embert is tisztelték és becsülték. Most már

pihen ő, ki teljes életében pihenést nem ismert. Elköltözött közülünk, de itt hagyta fáradhatatlan munkásságának eredményeit, a melyek örök emlékvé teszik az ő nevét a nyelvtudomány történetében. (Sz. J.)

Tököly Imre egy egykorú olasz regényben. Nem régiben Flamini Politi gr. Recanati-ból, Nina biboros könyvtárából, melynek eladásával megbízott, egy könyvet küldött az Erdélyi Múzeum könyvtárának megvételre, melyet, minthogy benne Tököly Imréről is van szó s pedig 1687-ből, jónak látok röviden bemutatni. A könyv czíme: *Mioni: La Turcha Fedele Nella Presa di Coron. E Svoi Accidenti Amorososi.* — Con vn succinto racconto fatto da vn schiauo; della vita, Amori, fortune, attioni, e disgratie del famoso Conte Emmericho Techeli. — E con l' intiero zagguaglio di tutto ciò, che di notabile occorse nell' Assedio, e Presa di Bvda. — Consecrata Al Merito del Ill. et Ecc. Procurator Vinzenzo Fini. In Venetia, M. DC. LXXXVII. Appr. Lorenzo Baseggio Si vende all' Europa. Con licenza de' Superiori, e Priuilegio. 12°. VI + 192. l.

(A hű török leány Coron elfoglalásakor és az ő szerelmi története. — A híres Tököly Imre gróf életének, szerelmének, szerencséjének, cselekedeteinek és szerencsétlenségének rövid elbeszélésével egy szolgája után. — És bő elbeszélésével mindannak, a mi nevezetes történt Buda ostroma és bevétele alkalmával. *Mionitól.* — A nagyhírű és excellentiás Vincenzo Fini kormányzónak ajánlva. — Velenczében 1687. — Nyom. Lorenzo Baseggio. Az előljáróság engedélyével és szabadalommal eladatik egész Európában.)

A mint a czím is mutatja, egykorú olasz regény e mű, mely a Buda elfoglalása utáni esztendőben jelent meg, még az esemény hatása alatt. A regény tárgya az, hogy Coront ostromolja Lisanzo, a máltai lovagrend tagja s a védő egy hős török leány, Archilda, a ki beleszeret Lisanzoba, keresztyén lesz, hozzá állandóan hű marad, habár neje, ennek szerzetesi fogadalma miatt nem lehet; s Lisanzo is viszonozza szerelmét, de tiszta érzéssel. A leány e hűségében visszautasítja Lelio ostromló szerelmét. Lisanzo a törökök elleni számos harcban részt vesz, jelen van Buda ostrománál is, s ez ad a szerzőnek alkalmat, hogy elbeszélje az ostrom eseményeit és Tököly Imre életét a 129—140. oldalon. „Született ez az alattvaló, így kezdi, kiről az egész világ beszél, s a kiről lelketek a legpontosabb elbeszéléseket hallani kívánja, az 1656-ik évben Alva (Árva) városában“ etc. Leírja aztán röviden életét, küzdelmeit, nagyravágását a királyságra, bukását. A 138. lapon így szól róla: „Meg volt áldva minden fenséges adományyal, lovagi lélekkel, beszélt sok nyelven, t. i. németül, francziául, lengyelül, magyarul, latinul, olaszul sat., híres sok tudományban s kivált a matematikában és földrajzban, kora alig 30 év“ etc. (F. Z.)

Idegen nemzetiségű tanulók Párisban. Franciaországban — mint tudjuk — nincsenek a miénkhez hasonló egyetemek, hanem csak

tudományos szakiskolák, akadémiák vagy fakultások (faculté de droit, f. de médecine, f. des sciences, f. des lettres, f. de théologie). Páris e nemű fakultásaiban — *Gréard* jelentése szerint — az 1890/91-ik évben be volt írva összesen 10,518 tanuló; de a theol., jogi, s főként a természettudományi és irodalmi fakultásokat egy sereg oly hallgató is látogatta, kik egyáltalán nem voltak beiratkozva. Elmondhatni tehát, hogy Páris felsőbb iskolái a föld leglátogatottabb, legnépesebb tanintézetei. Aránylag legnépesebb fakultás az orvostudományi, melyben 1891. októberében 4,074 ifjú volt beírva; legkevésbé népes az irodalmi fakultás 1,091 hallgatóval. Ezekhez járult a gyógyszerészeti főiskola is a maga másfél ezer tanulójával.

Az *idegen ajku* tanulók száma 1,142 volt: köztük 809 orvosnövendék, 168 joghallgató. A táblás kimutatásból kitetszik, hogy a legtöbb idegen ajku tanulót Oroszország (305), Éjszak-Amerika (170), Oláhország (168), Törökország (104) és Angolország (61) szolgáltatja. Egyiptomból 24, Görögországból 42, Szerbiából 31, Ausztriából 16, Magyarországról 2 tanuló volt.

Nagyon szép számmal vannak nőhallgatók, t. i. 252-en; legszámosabbban az orvosi szakmában, hol 18 francia nővel szemben 117 volt az idegen nők száma (köztük 103 orosz, 6 angol, 3 oláh, 2 török, egy amerikai, egy szerb és egy görög nő); az irodalmi fakultáson 82 francia és 15 idegen nő tanult. Az orosz nők közül 3 nyert orvos-doktori oklevelet, egyik közülök kitüntetéssel. Az irodalmi fakultáson egy görög nő tett kitűnő sikerű rigorosumot.

Általában a vizsgálatokról is óriási számokat említ a jelentés. Az irodalmi fakultáson 8,740 felvételi (baccalaureatusi) vizsgálat volt; a természettudományin 7,279 ily vizsgálat, s nem csuda — ha ez a teher már-már elviselhetetlenné kezd válni a tanári karra nézve. Az orvosi fakultáson 5,597 szakvizsgálatot tartottak. Az ember e rengeteg számok olvastára önkéntelenül azt kérdi: mikor taníthatnak azok a tanárok, kiket a vizsgálatok annyira elfoglalnak? (F. L.)

Repertorium.

a) *Könyvek, füzetek.*

Asbóth János: Jellemrajzok és tanulmányok korunk történetéhez. Budapest, 1892. n. 8° XII+634. l.

Athenaeum kézi levélkönyve. Szerk. Acsády Ignác dr. Számos térképpel és műmelléklettel. I. köt. 1. fele. (A. D.) Budapest, 1892. n. 8° 480 l.

Balogh János: Munkácsvár története. Munkács, 1890. 8° 490 l.

Creighton M.: A római nép története. Angolból. Tíz történeti térképpel. Második kiadás. Budapest, 1892. 8° 118. l. (Athenaeum kézikönyvtára III. köt.)

Eyffe C. A.: A görög nép története. Angolból. Öt történeti térképpel. II. kiadás. Budapest, 1892. 117. l. (Athenaeum kézikönyvtára IV. köt.)